

Erken Okuryazarlık

Yazı Farkındalığı
ve Harf Bilgisi

Burcu Kılıç Tülü

-
- Yazı farkındalığı, yazılı dilin kurallarını, yapısını ve işlevini anlama becerisidir (Justice ve Ezell, 2004: 185).
 - Yazı farkındalığı, yazının bir anlam ifade ettiği, konuşulan sözcüklerin yazılı bazı sembollerle ifade edildiği ve yazılı bir metnin soldan sağa ve yukarıdan aşağıya doğru okunduğu gibi temel özelliklerin bilinmesi olarak tanımlanmaktadır (Lesiak, 1997; Pullen ve Justice, 2003).

-
- Yazı farkındalığı kaç yaşında gelişir?
 - Yazı farkındalığı nasıl gelişir?

-
- Yazı farkındalığı, yazılı materyallerin çok olduğu ortamlarda ve yazı ile ilgili etkinliklerin (örn., anne-babanın çocuğa kitap okuması) sık yapıldığı durumlarda gelişen bir beceridir.
 - Çevrede bulunan yazılı uyaranlar kapsamında ilanlar, dergiler, çizgi romanlar, gazeteler, el yazısıyla oluşturulan metinler, mektuplar ve notlar, reklam afişleri, posterler, işaretler, semboller, broşürler çocukların yazı farkındalığı becerisinin gelişmesini sağlar.

-
- Nitekim farklı sosyo-kültürel düzeylerden gelen çocukların yazı farkındalığı becerilerine ilişkin yapılan çalışmalarda, düşük SED'den gelen çocukların yazılı materyalleri içeren etkinlikleri daha az sıklıkla yaptıkları, bu yüzden yazı farkındalığı becerilerinin orta ve üst SED'den gelen akranlarına göre daha zayıf olduğu bildirilmiştir (Lonigan, Burgess ve Anthony, 2000; Purcell-Gates, 1996).

-
- Yazı farkındalığı, okumayı öğrenme için bir temel oluşturmaktadır.
 - Okul öncesi dönemde yazı farkındalığının artırılması, çocukların okula hazır oluş seviyelerini arttırmakta ve böylece çocukların okula geçişleri daha kolay ve okul başarıları daha yüksek olmaktadır (Lomax ve McGee, 1987; Riley, 1996).

Yazı Farkındalığının Bileşenleri

- **1) Yazının Anlam Taşıma Bileşeni**
- Yazının İşlevi: Yazının anlam taşıması, yazının işlevini açıklar. Bazen yazılar çizim ya da resim içerir.
- Örnek: Öykünün kahramanı sinirli olduğu için sözcükler "kırmızı" ile yazılmıştır.
- Çevresel Yazı: Çevredeki yazılar, bir çizim veya resim içerisinde anlamlarını taşır.
- Örnek: logolar, listeler, takvimler, vb.

Yazı Farkındalığının Bileşenleri

- **2) *Kitaba Uyum Bileşeni***
- **Sayfa Sırası**: Kitabı uygun bir sayfa sırasına göre okumayı ifade eder.
- **Örnek**: "Önce bu sayfa, ardından bu sayfa okunur. (çocuğa sayfalar işaret edilir)"
- **Kitabın İsmi**: Kitap başlığı bir etikettir ve bir anlam ifade eder.
- **Sayfanın Alt Üst Bilgisi**: Okuma yukarıdan aşağıya doğru gerçekleşir.
- **Örnek**: "Burası sayfanın üstü. Yazılar buradan başlar. Önce en üst, sonra ortadaki, en son da en alt sırayı okurum (çocuğa yazılar parmakla işaret edilerek gösterilir.)"

Yazı Farkındalığının Bileşenleri

- **2) *Kitaba Uyum Bileşeni***
- Yazının Yönü:
- Yazının ve okumanın yönü soldan sağa doğrudur.
- Yazarın Çizerin Rolü:
- Bir kitabı yazan veya çizen birinin olduğunu çocuğun bilmesidir.

Yazı Farkındalığının Bileşenleri

- **3) Harf Bileşeni**
- Harflerin İsimleri:
- Bu bölüm Türkçe için 29 harfin ismini içerir.
- Örnek: Bu sayfada "R" harfiyle başlayan bir sözcük görüyorum. Kim "R" harfiyle başlayan bir sözcük bulabilir?
- Harf Bilgisi:
- Sözcüklerin harflerden oluştuğu bilgisidir.

Yazı Farkındalığının Bileşenleri

- **3) Harf Bileşeni**
- Büyük ve Küçük Harfler:
- Büyük ve küçük harfleri tanımayı içerir.
- Örnek: Büyük "S" harfiyle küçük "s" harfinin yazılışı birbirine çok benzemektedir.

Yazı Bilgisinin Bileşenleri

- **4) Sözcük Bileşeni**
- Yazı İçerisindeki sözcük Kavramı:
- Sözcüklerin harflerden farklı olduğunu anlatır.
- Örnek: "Bu sayfadaki sözcükleri sayalım. "
- Uzun ve Kısa Sözcükler:
- Sözcükler farklı yapılara sahiptir. Bazıları uzun, bazıları kısadır.
- Örnek: "Salata, su sözcüklerinden hangisi daha uzundur?"

Yazı Bilgisinin Bileşenleri

○ 4) *Sözcük Bileşeni*

○ Harfler:

○ Sözcükler harflerden oluşur.

○ Örnek: Bu "G" harfi ve "Güneş, Gezegen" sözcükleri "G" harfiyle başlar.

○ Sözcük Tanıma:

○ Bazı çok kullanılan sözcükler çocuklar tarafından kolaylıkla tanınır.

○ Örnek: Bu "domates" resmi, altında da "domates" yazıyor.

Kendiliğinden gelişen yazma

- Okul öncesi dönemde çocuklar için, yazı yazma becerisi gelişimsel bir süreçtir (Morrow, 2001:284; Ranweiler, 2004: 83).
- Çocuklar, zamanla kendilerini ifade etmek için somut objelerden soyut objelere yönelirler. Örneğin, karalamak, resim yapmak, sembolleri kullanmak, çizgi çizmek..
- Harflere benzeyen şekiller çizerek yazı yazmaya benzeyen girişimlerde bulunurlar.

Kendiliğinden gelişen yazma

- Okul öncesi çocukların yazı yazma çabaları, iletişim amaçlı bir işaret bırakmak olarak düşünülmelidir.
- İçerik olarak ise, öykü oluşturmak, okul etkinliklerinde yazmak, kişisel amaçlarla yazmak, etiket oluşturmak, liste yapmak için yazmak, mektup yazmak ve tebrik kartı hazırlamak gibi aktivitelerde bulunurlar.

Kendiliğinden gelişen yazmanın aşamaları

○ Resimlerle yazmak:

Çocuklar, düşüncelerini yansıtan resimler çizer ve resmin öyküsünü anlatır. Bunu yaparken, adeta yaptığı resmi okuyormuş gibidir. Çocuklar henüz yazı yazma denemelerine başlamamıştır. Yazı ve çizim arasındaki farkı anlamazlar.

Kendiliğinden gelişen yazma

○ Karalamayla yazmak :

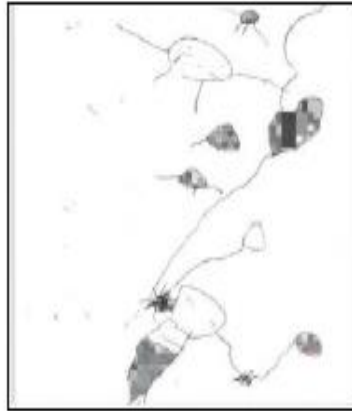
Çocuğun karalama gelişimi zamanla, geleneksel yazılı dilinin enine düz bir çizgiyi andıran doğrusal ve tekrarlayıcı özelliklerini kazanmaya başlar. Çocuğun bu etkinliği, soldan sağa yönelimi olan; uzun, dalgalı karalama çizgilerdir.

○ Çocuk, çizim ile yazı arasındaki farkı anlamıştır.

Karalamalar

Çizimler Yoluyla Yazma

Karalamalar Yoluyla Yazma

Kendiliğinden gelişen yazma

- Harfe benzeyen şekiller :

Çocuklar bu aşamada harf formlarını elde etmek için kullanılan kıvrımlı, eğimli ve düz çizgilerle denemeler yapmaya başlarlar.

- Harf benzeri birimler, kelimelere benzeyen biçimde gruplandırılmamıştır ve rastgele yerleştirilmiştir.

Kendiliğinden gelişen yazma

- Sesbilgisi içermeyen harf dizilimi:
Çocuklar bu aşamada, harflerin farkında olmaya başlamıştır. Yazılarında kendi adındaki harfler gibi bildiği harfleri ya da rastgele harfleri kullanır. Harflerle, harfleri andıran şekiller bir arada kullanılabilir; harfler ters çevrilmiş olabilir. Yazdığı kelimenin sesiyle, kullandığı harfler arasında herhangi bir ilişkiden söz edilemez.

Kendiliğinden gelişen yazma

- Çevredeki yazıları kopyalamak:
Çocuklar bu aşamada çevresindeki yazılardan yararlanır ve çevresinde gördüğü yiyecek etiketleri, tabelalar üzerindeki kelimeler gibi çevresinde gördüğü yazıları kopyalar.
- Bu etkinlikte, yazı yazmak için kelimelerin sırasını bilmesi gerekmez; kendi istediği bir sıra içinde harfleri kopyalar.

Kendiliğinden gelişen yazma

○ Uydurma hecelemeler :

Çocuklar, bu aşamada her kelime için bir harf ya da her ses için bir harf kullanabilirler. Alfabe bilgisi ile harflerin sesleri temsil etmesi arasında bağlantılar kurmaya başlar. Harflerin seslerin karşılığı olduğu bilgisiyle çocuk, duyduğu kelimelerdeki sesler için harflerin kullanıldığını anlar. Çocuk bu aşamada, harf-ses ilişkisini kullanarak kendi hecelemesini yaratır, bu uydurma hecelemedir.

Kendiliğinden gelişen yazma

○ Geleneksel yazı yazma:

Çocuklar bu aşamada, yazmaya çalıştığı kelimelerin sesiyle, kağıt üzerindeki harfler arasında bağlantı kurmaya başlar. Çocuklar doğru heceleme yapmaya başladığında, geleneksel olarak yazmaya da başlarlar ve yazdıklarını başkalarına okuyabilirler.

Uydurulmuş ve Geleneksel Harfleri Kullanarak Yazma

Yazı farkındalığı araştırmaları

- Maki, Voeten, Varuras ve Poskiparta (2001), yazı farkındalığına ilişkin yapmış oldukları boylamsal çalışmada, okul öncesi dönemdeki çocukların yazı farkındalığının, daha sonraki yıllardaki yazma becerileri ile ilişkili olduğu bulunmuştur.
- Farver, Nakomoto ve Lonigan (2007) ise erken okuryazarlık becerilerini belirlemeye yönelik bir ölçme aracını (Get Ready to Read - GRTT) uyarlamak amacıyla 37-60 aylık toplam 540 çocukla yaptıkları çalışmada, okul öncesi dönemdeki yazı farkındalığının, daha sonraki yıllardaki okuma becerilerini, diğer erken okuryazarlık becerilerine göre daha iyi yordadığını belirtmişlerdir.

Okulöncesi Dönemde Kendi İsmi Yazma Becerisinin Gelişimi

- Ho (2011), “Çocukların İsim Yazma Gelişimlerindeki Temel Özellikler ve Küçük Motor Beceriler ile Gelişen Okuryazarlık Becerileri Arasındaki İlişki” yi incelediği araştırmasında üç farklı çalışma gerçekleştirmiştir.
- Birincisi, okul öncesi dönemdeki çocukların isim yazma gelişimini belirlemektir.
- İkincisi, ilk çalışmada yer alan gelişimsel basamaklara göre yazım becerileri için geliştirilen ölçekler uygulanarak durum tespiti yapılmıştır.
- Üçüncüsü ise çocukların yazı yazma gelişimi ile gelişmekte olan okuryazarlık ve küçük kas motor becerileri arasındaki ilişkiyi incelemektir.

Okulöncesi Dönemde Kendi İsmi Yazma Becerisinin Gelişimi

- 321 çocuktan 641 yazı örneği
- *Amaçsız düz/dalgalı karalamalar,*
- *Sembol ve harfe benzeyen şekiller,*
- *Rastgele harfler*
- *isminin içindeki bir-iki harfin yazımı (neredeyse doğru yazım)*
- *Geleneksel harfler (ismini harf-ses ilişkisine uygun yazım).*
- Çocukların isimlerini yazma becerilerinin tekdüze bir gelişim sıralaması izlemediği, bazı çocukların birkaç ay bir kategorinin özelliklerini gösterdiği, bazılarının ise bazı kategorileri atladığı sonucuna ulaşılmıştır.

Harf Bilgisi

Harf Bilgisi Nedir?

- Harf bilgisi, çocukların, sözcüklerin harflerden oluştuğunu ve sözcükleri sözel dile aktarırken harf seslerinin kullanıldığını ve farklı harfleri bir araya getirerek farklı sözcükler oluşturulduğunu anlayabilmeleridir.
- Harf-ses bilgisi, her harfin bir sesi olduğunun bilgisidir (Bennett- Armistead, Duke, ve Moses, 2005: 36-38).
- Harf bilgisini kazanan çocuklar kendi dillerine özgü harf sistemini öğrenmiş olurlar.

Harf Bilgisi Nedir?

- Alfabe veya harf bilgisi, çocukların hem büyük hem de küçük harf isimlerini bilmesini gerektirir.
- Çocuklar harflerin isimlerini ve yazılışlarındaki sembolleri birbiriyle ilişkilendirebilmelidir.
- Çocuk her harfin bir sese karşılık geldiğini anlamlandırmalıdır. Okuma gelişiminde çocuk harfin bir ismi olduğunu, ayrıca konuşma dilinde de bir sesi olduğunu bilmelidir (Cabell, McGinty ve Justice, 2007: 328).

Harf Bilgisinin Önemi

- Harf bilgisi okumayı öğrenme sürecinde önemli bir beceridir (Chall, 1967; Treiman ve Rodriguez, 1999).
- Çocuklar sesleri öğrenirken ve sözcükleri okurken harflerin isimlerinden yararlanmaktadır. Bu nedenle harf bilgisi sesbilgisel farkındalığın gelişiminde bir önkoşul beceridir (Johnson, Anderson ve Holligan, 1996; Treiman ve Rodriguez).

Harf Bilgisinin Önemi

- Harf bilgisi olmayan çocuklarda sesbilgisel farkındalık becerilerinin gelişmesinin daha zor olduğu ve bu yüzden de bu iki beceri öğretiminin birleştirilmesinin, tek olarak öğretilmesine göre öğrenme sürecini daha hızlandırdığı bildirilmektedir (Bus ve Van IJzendoorn, 1999; Roberts, 2003; Schneider, Roth ve Ennemoser, 2000).

Harf Bilgisi ve Okuma İlişkisi

- Harf bilgisi kısa ve uzun vadede okuma başarısının önemli bir yordayıcısıdır. Anasınıfına başladıklarında harfleri tanıyabilen çocukların, tanıyamayan çocuklara göre okuma becerilerini daha hızlı kazandıkları bildirilmiştir (Denton ve West, 2002; Riley, 1996). Badian (1995) yapmış olduğu bir çalışmada okul öncesi dönemdeki çocukların harf bilgilerinin 6. sınıftaki okuma başarıları ile anlamlı olarak ilişkili olduğunu göstermiştir.

Harf Bilgisinin Gelişimi

- Çocuklar okula başlamadan önce alfabenin harflerini fark etmeye başlar. Burada anlatılmak istenen, çocukların harfleri isimlendirebilmesi değildir. Sözü edilen, çevrelerinde sıkça gördükleri logo ve yazılı malzemelere ilgi göstermeleri ve isimlerini söylemeleridir.
- Çocuklar kendi isimlerini yazmayı öğrendiklerinde, kendileri için “kargacık burgacık” olarak görülen bu simgelere “harf” denildiğini fark ederler.

Harf Bilgisinin Gelişimi

- Bazı küçük çocuklar “Annenin” A’sını, A harfi olarak değil de annenin “A” sı olarak tanırlar. Bazı belirli harflere anlamlar yükleyerek o harfleri tanımaya başlarlar. Bu durum; çocukların harfleri tanımadan önce onların kendileri için ifade ettiği anlamlarını fark etmeleri ve bu şekilde harfleri birbirinden ayırt edebilmeleri sürecidir.
- Alfabe kuralları yazılı dildeki harflerin sistematik bir şekilde konuşma sesleriyle ilişkisinin anlamlandırılmasıdır. Çocuklar geleneksel anlamda okuma ve yazmayı, alfabe kurallarını kavramadıkça öğrenemezler. (McGee ve Morrow, 2005:43-48).

Harf Bilgisinin Gelişimi

- Anasınıfında çoğu çocuk büyük ve küçük harfleri doğru ve hızlı bir şekilde tanımayı öğrenebilir.
- Harf isimlerini ve seslerini bilme, binişik beceriler olmasına rağmen, birbirlerinden farklıdır.
- Harf isimleri sözcük sonu yerine sözcük başında olduğunda daha kolay öğrenilebilmektedir.

Harf Bilgisinin Gelişimi

- Harf isimlendirme, görsel bir sembolün ses temsiline yol gösteren bir beceridir.
- Harfin sesini bilme ise daha zordur; çünkü her harfin tek tek sesbirimsel temsilini bilmeyi içerir yani sesbilgisel farkındalık bilgisine harflerin seslerini bilmede daha çok gereksinim duyulmaktadır (McBride-Chang, 1999).

Harf Bilgisinin Gelişimi

- Çocuklar farklı yaş gruplarında farklı tür ve sayıda sözcük bilebilirler.
- Okuryazar olan çocukların, dört yaş öncesinde ve yedi yaş yukarısında olan çocukların harf ismi ve seslerinin bilgisi birbirine benzerdir.

Harf Bilgisinin Gelişimi

- Alfabede bulunan büyük ve küçük harfleri tanımak. (Çocuklar alfabelerindeki on veya daha fazla harfi tanıyabilir.)
- Kendi isminin içindeki tüm küçük harfleri tanımak.
- Bildiği harfleri; çevredeki yazılı malzemeler (kitapların başlığı, sık görülen semboller) içinden göstermek.
- Harf seslerini ve şekillerini ilişkilendirmeye başlamak.

Harf Bilgisinin Gelişimi

- Bildiği harflerle ilgili yorumlarda bulunmak. Örneğin çocuk, “A” harfi “araba” sözcüğünde, “B” harfi de “balık” sözcüğünde vardır, diyebilir.
- Bilinen sözcüklerin ilk harflerine dikkat etmeye başlamak.
- Harf-ses ilişkisini kurmaya başlamak.
- Sık tekrarlanan sözcükleri tanımaya başlamak.